

Виявлення факторів впливу на навчальну мотивацію студентів-спортсменів

¹Сергій Ткачов
²Наталія Ткачова
³Артем Ткачов

¹Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

²Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Мета: виявити фактори впливу на навчальну мотивацію студентів-спортсменів (на прикладі Харківської державної академії фізичної культури).

Матеріал і методи. Залучено до дослідження 37 студентів 2-го курсу денної форми навчання. Упродовж листопада-грудня 2018 р. здійснено збір необхідних даних шляхом застосування спостереження, індивідуальних та групових бесід, тестування. У січні-лютому 2019 року вивчено одержані дані шляхом застосування аналізу, систематизації, статистичного аналізу, узагальнення.

Результати: За наслідками дослідження упродовж 2018-2019 навчального року виявлено фактори впливу на навчальну мотивацію студентів-спортсменів: ставлення професорсько-викладацького складу до студентів, психологічний фон у студентській групі, інтерес до навчальної дисципліни, прагнення студентів до самореалізації. Важливим інтегрованим фактором є імідж викладача, який відображує його прагнення постійно вдосконалюватися, мати активну життєву позицію, бажання працювати зі студентами – прагнути цікаво і доступно викладати, бути дисциплінованим, консультувати, підтримувати, надавати рекомендації щодо навчання, мотивувати студентів до активної навчальної роботи.

Висновки: Результати досліджень підтвердили необхідність інтеграції педагогічних та психологічних знань для «культування» у студентській свідомості розуміння щодо навчання як засобу саморозвитку, позитивного ставлення до майбутньої професії шляхом ствердження цінності знання, устремління до професійних і життєвих досягнень.

Ключові слова: навчальна мотивація, фактори впливу, провідні мотиви студентів-спортсменів, імідж викладача.

Вступ

На якість підготовки фахівців у вищій школі впливає низка певних обставин, серед яких провідними є прагнення й бажання викладачів досягати результативно навчальної роботи зі студентами. Останнє, безсумнівно, є дуже важливою і необхідною умовою, але не достатньою для того, щоб студенти набули потрібних знань та умінь. Вирішальним моментом при цьому постає рівень навчальної мотивації студентів.

Розуміння терміну «мотивація» сучасними дослідниками трактується за своєю суттю достатньо однозначно й у своєму змістовному наповненні не має принципових розбіжностей. Мотивація розуміється як стимулююча сила, що спонукає особистість до активних дій. Зокрема, такі науковці, як С.Занюк (2002), Л.Подольак (2008), В.Семиченко (2004) розглядають мотивацію суб'єкту в різних видах діяльності, у тому числі особливості її протікання у процесі навчання [2; 3; 4].

Для визначення поняття «навчальна мотивація» можна прийняти таку дефініцію – це внутрішній стан особистості, який відображує її освітні потреби, що у свою чергу зумовлює рівень пізнавальної активності та, як наслідок, результативність навчання [1].

Такої ж точки зору дотримуються й зарубіжні науковці. Наприклад, А.Gottfried (1990) визначив навчальну мотивацію як стан задоволення в отриманні знань і знаходження рішень складних завдань [9, с.525], а J.Turner (1995) – як синонім до поняття «когнітивний стан» [10, с.413]. У свою чергу, S.Broussard та M.Garrison розкрили розуміння навчальної мотивації через коло таких питань: «Чи хочу я виконати це завдання і чому?», «Чи можу я виконати це завдання?», «Що мені потрібно зробити, щоб досягти у

спіху при розв'язанні завдання?». При цьому дослідники пов'язували причини виконання завдання з «внутрішніми» прагненнями («внутрішньою мотивацією») та із «зовнішніми» прагненнями («зовнішньою мотивацією») [9, с.107].

Отже, для вдосконалення процесу навчання, доцільно з'ясувати фактори впливу на навчальну мотивацію студентів.

Вирішення такого завдання є вельми актуальним, оскільки навчальна діяльність студентів-спортсменів має свою специфіку, а саме: поєднання теоретичних занять з великою кількістю практичних занять на спортивних базах, доповнення занять за розкладом систематичним тренувальним процесом, спортивні збори та участь у змаганнях, що зумовлює своєрідність факторів впливу на навчальну мотивацію [2; 3; 4].

Мета статті: виявити фактори впливу на навчальну мотивацію студентів-спортсменів (на прикладі Харківської державної академії фізичної культури).

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Науковий пошук, результати якого покладено в основу змісту даної публікації, здійснювався в межах ініціативної науково-дослідної теми «Сучасні технології діагностики та засоби збереження психологічного здоров'я спортсменів», яка розроблялася на кафедрі педагогіки та психології Харківської державної академії фізичної культури (2016-2018 рр.).

Матеріал і методи дослідження

Для вирішення поставленої мети упродовж 2018-2019 навчального року було опитано 37 студентів 2-го курсу денної форми навчання, яке стало продовженням раніше проведеного упродовж 2015-2017 років, що дозволило уточнити попередні дані та висновки [5; 6; 7].

Науковий пошук здійснювався за двома етапами, на яких застосовувалися конкретні методи дослідження.

На першому етапі (листопад-грудень 2018 року) здійснювався збір необхідних даних, для чого було використано такі пошукові методи, як спостереження (за навчальною діяльністю студентів на заняттях), індивідуальні та групові бесіди (зі студентами у позааудиторний час); тестування (із застосуванням методик: «Морфологический тест жизненных ценностей», «Потребность в общении», «Потребность в достижении»).

На другому етапі (січень-лютий 2019 року) було проведено вивчення одержаних даних, для чого використовувалися такі пошукові методи, як аналіз і систематизація (для виявлення основної групи факторів), статистичний аналіз (для представлення результатів у процентному відношенні), узагальнення (для формулювання висновків).

Результати дослідження

За підсумками спостереження за навчальною діяльністю студентів на заняттях, індивідуальних та групових бесід зі студентами вдалося з'ясувати, що основними факторами, які сприяють підвищенню рівня позитивної навчальної мотивації студентів-спортсменів, є такі:

- мета навчання студентів – реальна (набуття знань і разом з цим отримання документа про освіту) або формальна (насамперед отримати диплом);
- особистість викладача, який може суттєво вплинути на свідомість студентів, тобто зацікавити (захопити) своїм предметом та завдяки цьому сприяти їхньому саморозвитку;
- характер ставлення професорсько-викладацького складу до студентів (заінтересований, відповідальний, діяльнісний, конструктивний або формальний, малодіяльнісний, неконструктивний);
- психологічний фон у студентській групі – сприятливий, дружній, емоційно позитивний або незацікавлений, відчужений, емоційно негативний.

При цьому для студентів Харківської державної академії фізичної культури стосовно першого фактору мали місце відповіді щодо бажання разом з дипломом отримати необхідні знання (41 %), а «популярність» третього фактору виявилася на рівні 32 %. Своєї ж максимальної уваги з боку студентів-спортсменів набув другий фактор – 74 %.

Отже, перший і другий фактори можуть суттєво впливати на навчальну мотивацію студентів, причому у межах вивчення конкретної навчальної дисципліни під час взаємодії з викладачами, які забезпечують проведення відповідних занять – лекційних, семінарських, практичних. Звідси, можна стверджувати, що імідж викладача, як інтегроване відображення перших двох факторів, має для студентів-спортсменів важливе значення.

Установлено, що на позитивний імідж викладача, на думку студентів, впливають: прагнення викладача постійно вдосконалюватися; активна життєва позиція; моральні якості, особливо чесність і справедливість; бажання працювати зі студентами; готовність спілкуватися з ними поза межами аудиторної роботи – консультувати, підтримувати, надавати рекомендації та поради щодо оптимальних шляхів у самостійній навчальній роботі; знання свого предмету; ораторські здібності, толерантність, дисциплінованість, витримка; уміння цікаво і доступно викладати, уміння враховувати думку студентів або коректно її

заперечувати, уміння організовувати студентів на участь у різних навчальних, наукових та виховних заходах, а також мотивувати студентів до активної навчальної роботи.

За результатами застосування методик «Морфологический тест жизненных ценностей», «Потребность в достижении», «Потребность в общении» було встановлено, що найбільшу увагу студентів отримали позиції, які пов'язані з поточним або майбутнім благополуччям: сподіванням на вдале працевлаштування після закінчення вишу, прагнення до самореалізації, бажання отримати матеріальне заохочення (стипендія і добра, в майбутньому, зарплата).

Подальше вивчення одержаних результатів дозволило виявити такі актуальні для навчальної мотивації студентів-спортсменів моменти, як: 82% студентів-спортсменів бажать активного постійного спілкування, постійного спілкування – 11%, періодичного або епізодичного спілкування – 9% (за результатами обробки даних тестової методики «Потребность в общении»); студенти-спортсмени розуміють важливість таких цінностей, як «досягнення», «саморозвиток», «власний престиж» (за результатами обробки даних методики «Морфологический тест жизненных ценностей»); необхідність досягнень у житті відзначили 83% студентів-спортсмена (за результатами обробки даних тестової методики «Потребность в достижениях»).

Підсумовуючи викладені результати, можна стверджувати, що сучасна викладацька діяльність у вищих потребує посилення акценту на трьох взаємопов'язаних аспектах.

Перший з них – самопочуття студента у психологічному, педагогічному й соціальному сенсах, які слід наділяти позитивом і оптимізмом шляхом педагогічної співпраці кафедр і деканатів.

Другий – це психолого-педагогічний ресурс викладача, який достойним виконанням професійних обов'язків та конструктивним ставленням до успіхів і негараздів студентів спроможний створити й утримувати інтерес студентів до навчання і до майбутньої професії.

Третій – це уявлення студентів про образ свого майбутнього у професійному та життєвому сенсі, який обирається з прицілом на самореалізацію у контексті наставництва для підростаючого покоління, його виховання засобами фізичної культури та спорту та здорового способу життя [6; 7].

Висновки / Дискусія

Таким чином, узагальнюючи вищевикладені результати щодо виявлених факторів впливу на навчальну мотивацію студентів (на прикладі Харківської державної академії фізичної культури), слід наголосити, що результати попереднього і подальшого досліджень підтвердили необхідність інтеграції педагогічних та психологічних знань для цілеспрямованої навчально-виховної діяльності, під час якої слід «культивувати» розуміння й сприйняття студентами навчання як засобу саморозвитку, свідомого ставлення до майбутньої професії шляхом ствердження цінності знань, устремління до професійних і життєвих досягнень.

Перспективи подальших досліджень з обраної проблеми доцільно окреслити у напрямку якісної інтеграції через системне вивчення і порівняння результатів попереднього (упродовж 2015-2017 років) і подальшого дослідження (упродовж 2018-2019 років), на основі чого розробити науково-методичні рекомендації щодо використання виявлених факторів в навчально-виховній роботі для підвищення навчальної мотивації студентів-спортсменів.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматися таким, що може нанести шкоду неупередженості статті.
Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список посилань

1. Енциклопедія освіти. АПН України (2008), гол. ред. В.Г. Кремень, Київ, 2008. С. 528.
2. Занюк, С. С. (2002), Психологія мотивації, Київ, С. 67-68.
3. Подоляк, Л. Г., Юрченко, В. І. (2008), Психологія вищої школи, Київ, С. 159-167.
4. Семиченко, В. А. (2004), Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологи. Модуль «Направленность». (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы), Киев, С. 41-43, 354.
5. Ткачов, С. І. (2017), "Дослідження мотиваційної сфери висококваліфікованих спортсменів", Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців в умовах сучасного освітнього простору: матеріали ІІІ науково-практичної конференції, м. Харків, 21 квітня 2017 року, Харків, С. 171-175.
6. Ткачов, С. І., Клевцов, Д.С. (2015), "Фактори впливу на рівень мотивації школярів 12-14 років до занять фізичною культурою та спортом" Збірник наукових праць Харківської державної академії фізичної культури, Харків: ХДАФК, С. 96-98.
7. Aghyppo, A., Orlenko, O., Tkachov, S. (2016), "Role of physical education on the formation of a healthy lifestyle outside of school hours", Journal of Physical Education and Sport, № 16(2), Art 54. pp. 335-339.
8. Broussard, S.C., & Garrison, M.B. (2004), "The relationship between classroom motivation and academic achievement in elementary school-aged children", Family and Consumer Sciences Research Journal, 33(2), pp. 106–120.
9. Gottfried, A.E. (1990), "Academic intrinsic motivation in young elementary school children", Journal of Educational Psychology, 82(3), pp. 525–538.
10. Turner, J.C. (1995), "The influence of classroom contexts on young children's motivation for literacy", Reading Research Quarterly, 30(3), pp. 410–441.

Стаття надійшла до редакції: 11.11.2019 р.

Опубліковано: 30.12.2019 р.

Анотація. Сергей Ткачов, Наталия Ткачова, Артём Ткачов. Выявление факторов влияния на учебную мотивацию студентов-спортсменов. Цель: выявить факторы влияния на учебную мотивацию студентов-спортсменов (на примере Харьковской государственной академии физической культуры). **Материал и методы исследования.** В исследовании приняли участие 37 студентов 2-го курса дневной формы обучения. В течение ноября-декабря 2018 г. произведен сбор необходимых данных путем применения наблюдения, индивидуальных и групповых бесед, тестирования. В январе-феврале 2019 г. полученные данные изучены путем использования анализа, систематизации, статистического анализа, обобщения. **Результаты** по результатам исследования в 2018-2019 учебном году определены факторы влияния на учебную мотивацию студентов-спортсменов: отношение профессорско-преподавательского состава к студентам, психологический фон в студенческой группе, интерес к учебной дисциплине, стремление студентов к самореализации. Важным интегрированным фактором является имидж преподавателя, который выражает его стремление постоянно совершенствоваться, иметь активную жизненную позицию, желание работать со студентами – стремиться интересно и доступно излагать, быть дисциплинированным, консультировать, поддерживать студентов, давать им рекомендации по обучению, мотивировать их на активную учебную работу. **Выводы:** Результаты исследований подтвердили необходимость интеграции педагогических и психологических знаний для «культивирования» в студенческом сознании понимания обучения как средства саморазвития, положительного отношения к будущей профессии путем утверждения ценности знания, стремления к профессиональным и жизненным достижениям.

Ключевые слова: учебная мотивация, факторы влияния, ведущие мотивы студентов-спортсменов, имидж преподавателя.

Abstract. Sergey Tkachov, Natalia Tkachova, Artyom Tkachov. Identification of factors influencing the educational motivation of student athletes. Purpose: to identify the factors influencing on the educational motivation of student-sportsmen (using the example of Kharkiv State Academy of Physical Education). **Material and methods of research.** In the study were involved 37 students of the 2nd year of education students. During November-December 2018 the necessary data were collected through the use of observation, individual and group interviews, testing. In January-February 2019 the obtained data were studied through the use of analysis, systematization, statistical analysis, generalization. **Results:** According to the results of the research during the 2018-2019 academic year were identified factors of influencing on the educational motivation of student-sportsmen: the attitude of the teaching staff to the students, psychological background in the student group, interest to the discipline, students' desire for self-realization. An important integrated factor is the image of the teacher, which reflects his desire to constantly improve, to have an active life position, the desire to teach students – to seek interesting and accessible teaching, to be disciplined, to counsel, to support students, to provide their recommendations for learning, able to work. **Conclusions:** The research findings the need to integrate pedagogical and psychological knowledge to «cultivate» in students' minds the understanding of learning as a means of self-development, a conscious attitude to future professional activity during the value of knowledge, the pursuit life and profession achievements.

Keywords: educational motivation, factors of influence, leading motives of student-sportsmen, teacher's image.

References

1. Entsyklopediia osvity. APN Ukrainy (2008), hol. red. V.H. Kremen, Kyiv, 2008. pp. 528. (in Ukr).
2. Zaniuk, S. S. (2002), Psykholohiia motyvatsii [Psychology of motivation], Kyiv, pp. 67-68. (in Ukr).
3. Podoliak, L. H., Yurchenko, V. I. (2008), Psykholohiia vyshchoi shkoly [Psychology of higher education], Kyiv, pp. 159-167. (in Ukr).
4. Semichenko, V. A. (2004), Problems of motivation of behavior and human activities. Modular course psychologists. Module "Directionality". (Lectures, practical exercises, assignments for independent work), Kiev, pp. 41-43, 354. (in Russ).
5. Tkachov, S. I. (2017), "Research of motivational sphere of highly skilled athletes", Aktualni pytannia teorii ta praktyky psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh suchasnoho osvithnoho prostoru: materialy III naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kharkiv, 21 kvitnia 2017 roku, Kharkiv, pp. 171-175. (in Ukr).
6. Tkachov, S. I., Klievtsov, D.S. (2015), " Factors of influence on the level of motivation of schoolchildren 12-14 years to exercise physical culture and sports" Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoi derzhavnoi akademii fizychnoi kultury, Kharkiv: KhDAFK, pp. 96-98. (in Ukr).
7. Aghyppo, A., Orlenko, O., Tkachov, S. (2016), "Role of physical education on the formation of a healthy lifestyle outside of school hours", Journal of Physical Education and Sport, № 16(2), Art 54. pp. 335-339. (in Eng).
8. Broussard, S.C., & Garrison, M.B. (2004), "The relationship between classroom motivation and academic achievement in elementary school-aged children", Family and Consumer Sciences Research Journal, 33(2), pp. 106–120. (in Eng).
9. Gottfried, A.E. (1990), "Academic intrinsic motivation in young elementary school children", Journal of Educational Psychology, 82(3), pp. 525–538. (in Eng).
10. Turner, J.C. (1995), "The influence of classroom contexts on young children's motivation for literacy", Reading Research Quarterly, 30(3), pp. 410–441. (in Eng).

Received: 11.11.2019.

Published: 30.12.2019.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Ткачов Сергій Іванович: д. пед. н., професор; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.

Ткачев Сергей Иванович: д. пед. н., профессор; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Serhii Tkachov: Doctor of Science (Pedagogy), Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-3250-011X; E-mail: tkachsi2015@ukr.net

Ткачова Наталія Олександрівна: д. пед. н., професор; Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків 61002, Україна.

Ткачева Наталья Александровна: д. пед. н., профессор Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С. Сковороды, ул. Алчевских, 29, г. Харьков 61002, Украина.

Tkacheva Natalya Aleksandrovna: Doctor of Science (Pedagogy), professor H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, st. Alchevsky, 29, Kharkov 61002, Ukraine.

Ткачев Артем Сергійович: д. пед. н., професор; Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, вул. Алчевських 29, м. Харків 61002, Україна.

Ткачев Артем Сергеевич: д. пед. н., профессор Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С. Сковороды, ул. Алчевских, 29, г. Харьков 61002, Украина.

Tkachev Artem Sergeevich: Doctor of Science (Pedagogy), professor H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, st. Alchevsky, 29, Kharkov 61002, Ukraine.